หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า"ระบำ" พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อธิบายไว้ว่า ระบำ หมายถึง การฟ้อนรำเป็นชุดกัน[1]

เสถียรโกเศศ กล่าวว่า "ระบำเป็นสิ่งที่รำสำหรับดูเล่นงาม ๆ ไม่มีเรื่อง..."[2]

เฉลิม เศวตนันท์ กล่าวว่า "ระบำ คือ การแสดงทีท่าของศิลปะเป็นหมู่เป็นพวก... ระบำมักเป็นไปตามจังหวะของการขับร้องและดนตรี..."[3]

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[1] ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (กท: อักษรเจริญทัศน์,ครั้งที่ 3,2530), หน้า 685.

[2] เสถียรโกเศศ, ร้องรำทำเพลง, หน้า 24.

[3] เฉลิม เศวตนันท์,"ตำนานการละคร," อารยธรรมไทยตอนดนตรีและนาฏศิลป์ (พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 41.

ม.ล บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวว่า "ระบำเป็นการแสดงเพื่อสำเริงอารมณ์ แต่อาจเป็นการเต้นรำหรือฟ้อนรำโดยไม่ต้องอาศัยเรื่อง หรืออาจมีเรื่องแฝงในการฟ้อนรำด้วยก็ได้..."[4]

กล่าวโดยสรุป และเป็นที่เข้าใจกันทั่วไปว่า ระบำ เป็นการฟ้อนรำที่เป็นหมู่ ประกอบเข้ากับการขับร้องและดนตรี

"ระบำ" ถือว่าเป็นนาฏยศิลป์ที่ได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นอย่างมาก ซึ่งมักมีผู้นำไปแสดงตามงาน และโอกาสต่าง ๆ กัน อาทิ เช่น งานวันเกิด งานแต่งงาน งานศพ งานบวช ฯลฯ รวมทั้งงานต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วย ด้วยเหตุนี้นาฏยศิลปินไทยจึงได้ค้นคิดประดิษฐ์ระบำชุดต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น ระบำชิ่นตีนจก ระบำนพรัตน์ ระบำร่อนแร่ ระบำเก็บใบชา เป็นต้น เพื่อตอบสนองนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลในจังหวัดต่างๆ ของไทยเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะของท่ารำในระบำชุดต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนแต่ใช้ท่ารำและรูปแบบการแสดงที่เรียบง่ายเป็นหลัก ต่างจากระบำสี่บทซึ่งใช้ท่ารำที่มีความงดงาม มีการประดิษฐ์ท่ารำอย่างวิจิตรบรรจงและมีแบบแผนของกระบวนรำ ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้ ทำให้นาฏยศิลปินไทยถือเอาระบำสี่บทเป็นมาตรฐานในการรำต่อมา

ระบำสี่บท มีลักษณะการรำเป็นชุดที่สมบูรณ์ในตัวเอง หรืออาจนำมาใช้ประกอบการแสดงละครในเรื่องรามเกียรติ์ หรือประกอบการแสดงละครเบิกโรงเรื่องรามสูรเมขลา ก็ได้

---

[4] ม.ล บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "การละครไทย," สัมมนาเรื่องนาฏศิลป์และดนตรีไทย, 2515.

ระบำสี่บทโดยทั่วไปในปัจจุบันหมายถึง ระบำที่รำเป็นหมู่ของเทวดานางฟ้า ตั้งแต่ 8 คนขึ้นไป มารำอวยพร แสดงความยินดีต่อความสำเร็จต่าง ๆ หรือมาชุมนุมก้นเพื่อความรื่นเริงสนุกสนาน ตามบทจับระบำที่ประกอบด้วยบทร้อง 4 บท ซึ่งสามารถจะใช้เพลงร้องต่างกัน คือ พระทอง เบ้าหลุด สระบุหร่ง และบะหลิ่ม ตามลำดับ

ระบำสี่บทถือว่าเป็น ระบำที่มีมาตรฐาน และได้ยึดถือเป็นเพลงพื้นฐานในการฝึกนาฏยศิลป์ไทย ด้วยมีความสำคัญ ดังนี้

1 ระบำสี่บท มีท่ารำที่เป็นแม่ท่าเป็นจำนวนมาก

2 มีรูปแบบการแปรแถวหลายอย่าง

3 เป็นเสมือนมูลบทของการรำตีบท หรือใช้บท อันเป็นท่าสำหรับนำไปใช้แสดงละครรำต่อไป

4 บทเพลงมีความไพเราะ นุ่มนวล และมีความยาว ซึ่งเหมาะแก่การใช้ฝึกทักษะ และความอดทนในการฝึกหัดนาฏยศิลป์

อาจารย์ เฉลย ศุขะวณิช ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ และศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ได้อธิบายในการให้สัมภาษณ์ว่า

> ระบำสี่บท เป็นเพลงสำหรับหัดรำพื้นฐานที่ขาดไม่ได้โดยใช้ฝึกรำต่อจากเพลงช้า เพลงเร็ว หากเพลงช้า เพลงเร็ว เปรียบเสมือน ก.ไก่ ข.ไข่ คือ ให้รู้ท่ารำ ระบำสี่บทก็เปรียบเสมือนมูลบท คือ รำตีบท หรือใช้บทนั่นเอง...ระบำสี่บทมีคุณค่ามาก ทุก ๆ ท่ารำของระบำ และละครที่รำกันในปัจจุบัน เอามาจากท่ารำในระบำสี่บททั้งนั้น ท่าต่าง ๆ ที่นำมาใช้ เช่น ท่าตัวเรา ท่ายิ้ม ท่าอาย ท่าผูกพัน ท่ากางกั้น ท่าหลีกหลบ ท่าเกี้ยว ท่าเหน็บแนม ท่าไล่ ท่าค้อน หรือท่าชะม้ายชายตา เป็นต้น ส่วนการแปรแถวก็มีหลาย

แบบ เช่น แถวตอน วงกลม สลับฟันปลา ตลบแถว จับคู่ และต่อตัว เป็นต้น [5]

ด้วยกระบวนท่ารำและบทร้องที่เป็นมาตรฐาน ใช้ผู้รำเป็นจำนวนมาก ทำให้ระบำชุดนี้ยิ่งใหญ่ตระการตากว่าชุดใด ๆ ในอดีตจนถึงกับมีผู้ขนานนามระบำชุดนี้ว่า "ระบำใหญ่"

อนึ่งในกระบวนระบำของไทย "ระบำสี่บท" ซึ่งถือว่าเป็นระบำเก่าแก่มีมาแต่โบราณนี้ ไม่มีผู้ใดทราบว่าเกิดขึ้นเมื่อใด คงทราบเพียงว่า เพลงระบำสี่บทนี้มีมาแต่สมัยอยุธยาและระบำสี่บทเป็นกระบวนการรำของเหล่าเทวดานางฟ้าเท่านั้น

มีคำสันนิษฐานของสมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระองค์ทรงกล่าวไว้ในหนังสือตำนานอิเหนาว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[5] สัมภาษณ์ เฉลย ศุขะวณิช, ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ 11 กรกฎาคม 2535.

> ...ชั้นเดิมเห็นจะเป็นด้วยพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ซึ่งครองกรุงศรีอยุธยา (บางทีจะเป็นชั้นในก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช) ทรงพระราชดำริให้นางรำเล่นระบำเข้ากับเรื่องไสยศาสตร์ เช่น ให้แต่งเป็นเทพบุตร เทพธิดา จับระบำเข้ากับเรื่องรามสูร เป็นต้น เห็นจะเล่นระบำเช่นกล่าวนี้ในราชพิธีอันใดอันหนึ่งในราชนิเวศน์...[6]

ตามคำสันนิฐานข้างต้น ผู้เขียนเชื่อว่า น่าจะเป็นข้อสันนิฐานที่สนับสนุนถึงกำเนิดของระบำสี่บทได้ เพราะระบำสี่บทเป็นการรำของเหล่าเทวดา นางฟ้าที่นิยมแสดงประกอบละครตอนรามสูรเมขลา และมักใช้เป็นรำเบิกโรงของโขนและละครมาจนทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะไม่มีหลักฐานที่แน่นอนยืนยันว่าระบำสี่บทมีมาแต่เมื่อใด แต่ระบำสี่บทเป็นระบำที่นิยมแสดงกันมากในสมัยโบราณ คือจะเห็นได้จากในบทละครเรื่องต่าง ๆ เช่น รามเกียรติ์ และอุณรุท เป็นต้น นิยมนำระบำสี่บทบรรจุไว้ สำหรับแสดงในตอนที่เทวดา นางฟ้ามาชุมนุม เพื่ออวยพรในความสำเร็จต่าง ๆ ดังเช่น เรื่องรามเกียรติ์ อันเป็นบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลต่าง ๆ มีด้วยกันหลายบท คือ

---

[6] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานละครอิเหนา (พระนคร;คลังวิทยา 2507), หน้า 15-16.

รัชกาลที่ 1 เป็นบทที่เก่าที่สุดเท่าที่มีหลักฐานอยู่ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในละครในเรื่องรามเกียรติ์ ทั้งหมด 6 ฉบับ ซึ่งปรากฏอยู่ใน 6 ตอน คือ ตอนรามสูรเมขลา ตอนท้าวทศรถม่ายักษ์ปทูตทันต ตอนพระนารายณ์อวตาร ตอนนางสีดาลุยไฟ ตอนราชาภิเษกพระราม และตอนพระอินทร์เข้าเฝ้าพระอิศวร สำหรับตอนรามสูรเมขลา ซึ่งเป็นตอนที่นิยมนำมาแสดงกันมากนั้น มี 2 บทใช้เพลงร้อง 2 เพลง คือ สระบุหร่ง 6 คำ และพระทอง 6 คำ

รัชกาลที่ 2 ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องรามเกียรติ์ 1 ฉบับ ซึ่งปรากฏอยู่ในตอนอภิเษกพระรามกับนางสีดา และนอกจากนี้ยังทรงพระราชนิพนธ์ระบำสี่บทในตอนรามสูรเมขลา แยกออกเป็นฉบับต่างหากอีก 1 ฉบับ ซึ่งมี 4 บท ใช้เพลงร้อง 4 เพลง คือ พระทอง 12 คำ เบ้าหลุด 10 คำ สระบุหร่ง 10 คำ และบะหลิ่ม 10 คำ

รัชกาลที่ 4 ทรงดัดแปลงและตัดทอนบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ฉบับที่ทรงแยกออกต่างหากจากเรื่องรามเกียรติ์ ทั้ง 4 บทให้สั้นลง

รัชกาลที่ 5 ทรงแก้ไขบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 ซึ่งเท่าที่พบหลักฐานขณะนี้มีอยู่เพียง 2 บท คือบทที่ใช้เพลงสระบุหร่ง 4 คำและบะหลิ่ม 4 คำ

รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง "รามสูรชิงแก้ว" และได้ทรงนำบทจับระบำพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 ในตอนรามสูรเมขลา ซึ่งมีอยู่ 2 บทดังกล่าวข้างต้นมาใช้ แต่ทรงเปลี่ยนเพลงเสียใหม่ คือจากเพลงสระบุหร่งเป็นเพลงพระทอง และจากเพลงพระทองเป็นเพลงเบ้าหลุด

นอกจากนี้ยังมีบทจับระบำที่ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง ต้นฉบับเขียนไว้หลังสมุดว่าพระสมุดระบำทรงแทรก ข้างในสมุดเขียนว่า ระบำใหญ่ ลายมือเป็นหนังสือเก่า

ขนาดรัชกาลที่ 1 มีผู้สันนิฐานว่าอาจจะเป็นบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ทรงขึ้นต่างหากจากเรื่องรามเกียรติ์

จากความข้างต้นจะเห็นว่า ระบำสี่บทเป็นระบำที่มีพัฒนาการติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีการตัดต่อเพิ่มเติมกันมาโดยตลอด จนในปัจจุบันได้ยึดบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 เป็นบทที่ใช้สำหรับการฝึกหัดรำ ซึ่งผู้เขียนได้เล็งเห็นว่า บทร้องสั้นลง ทำให้กระบวนท่ารำต่าง ๆ หายไป เช่น

1. แม่ท่าสำคัญ ๆ เช่น ท่าโลมบน ท่าเชยคาง ท่าป้องปัด ท่าเหน็บแนม ท่าจับท่าที่ 2 และท่าจับท่าที่ 3 ฯลฯ

2. ท่ารำสำหรับแสดงกิริยาและอารมณ์ ที่นำมาใช้กับการแสดงละครและระบำต่าง ๆ เสมอ เช่น ท่ายิ้ม ท่าอาย ท่าชะม้ายชายตา ท่ากั้น ท่าหลบ ท่าผลักใส ท่าหยิก และท่าข่วน ฯลฯ

3. รูปแบบการแปรแถว ลดน้อยไป

เป็นเหตุให้การเรียนรู้แม่ท่า และรูปแบบการแปรแถวน้อยลง การฝึกหัดการตีบทและใช้บท การฝึกหัดฟังทำนองเพลงและรำให้ตรงกับทำนองจังหวะ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของระบำสี่บททำได้น้อยลงเป็นอันมาก ซึ่งจะส่งผลให้คุณภาพของศิลปินถดถอยด้อยวิชาลง จนอาจจะไม่สามารถรักษามาตรฐานของนาฏยศิลป์ไทยไว้ได้ และนอกจากนี้ยังจะทำให้ศิลปินไม่มีความรู้พอที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้นำ และผู้สร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ได้ดีพอ

ดังนั้นการนำระบำสี่บทที่ถูกตัดทอนให้สั้นลงมาใช้เป็นระบำแม่บทในปัจจุบันจึงเป็นเรื่องน่าเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่งเพราะในอนาคตอาจจะหาศิลปินผู้ที่มี

ความรู้ความชำนิชำนาญและมีความสามารถเจนจบในกระบวนแม่ท่า การตีบท ลวดลายการแปรขบวนแถว การเข้าใจเพลงร้องและทำนองดนตรีอย่างลึกซึ้งได้ ไม่เหมือนกับท่านครูผู้ซึ่งเป็นหลักในด้านการสอนนาฏยศิลป์ในปัจจุบัน เช่น ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี อาจารย์เฉลย ศุขะวณิช เป็นต้น ผู้ซึ่งเคยได้เรียนและแสดงระบำสี่บทของโบราณมาอย่างขึ้นใจ และได้นำความรู้จากระบำสี่บทที่ได้เรียนมาใช้กับการสร้างผลงานจำนวนมากที่ปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ผลกระทบที่ตามมาก็ คือ นาฏยศิลป์ไทยอาจจะหยุดนิ่งไม่มีการพัฒนา หรืออาจจะถึงกับเสื่อมถอยลงจนหารูปแบบ และความงามที่เป็นเอกลักษณ์ไม่ได้เลย

เนื่องจากระบำชุดนี้กำลังจะสูญหายไปและท่านครูผู้มีความรู้ และยังพอที่จะจดจำท่ารำระบำสี่บทได้ เท่าที่พบขณะนี้มีเพียงท่านเดียว ผู้เขียนจึงเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องรื้อฟื้นท่ารำระบำสี่บทฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติชุดนี้ไว้โดยเร่งด่วน จึงได้ทำการวิจัยเรื่อง "ระบำสี่บท : แนวคิดในการรื้อฟื้นระบำโบราณ"ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ มีวิธีการดำเนินการวิจัยต่าง ๆ และคาดว่าจะได้รับประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้

1.2 <u>วัตถุประสงค์</u>

1.2.1 เพื่อศึกษาประวัติที่มาและความสำคัญของระบำสี่บท

1.2.2 เพื่อรวบรวมท่ารำและกระบวนรำระบำสี่บทที่มีอยู่ในปัจจุบัน

1.2.3 เพื่อหากระบวนการและวิธีการรื้อฟื้นท่ารำระบำสี่บท

1.2.4 เพื่อแต่งเติมท่ารำระบำสี่บทในส่วนที่ขาดหายไปให้เต็มตามบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

1.2.5 เพื่ออนุรักษ์ระบำสี่บท

1.3 นิยามศัพท์เฉพาะ

ระบำ หมายถึง การฟ้อนรำเป็นชุดกัน

ระบำมาตรฐาน หมายถึง ระบำที่ได้กำหนดระเบียบแบบแผนไว้ตายตัว

ระบำสี่บทฉบับโบราณ หมายถึง ระบำสี่บทที่เป็นบทจับระบำพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ระบำสี่บทฉบับปัจจุบัน หมายถึง ระบำสี่บทที่เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตัดทอนมาจากระบำสี่บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และได้มีการถ่ายทอดกันในระบบการเรียนการสอนปัจจุบัน

ต้วพระ หมายถึง ผู้แสดงเป็นเทวดา

ต้วนาง หมายถึง ผู้แสดงเป็นนางฟ้า

แม่ท่า หมายถึง แม่บทหรือท่าหลักของนาฏศิลป์ไทย

ท่าเดิม หมายถึง ท่าที่กำลังรำอยู่

ท่าข้างต้น หมายถึง ท่าก่อนหน้าท่าที่กำลังรำอยู่

ท่ามือสูง หมายถึง ท่ารำที่มีมือสูงกว่าระดับอก

ท่ามือต่ำ หมายถึง ท่ารำที่มีมือต่ำกว่าระดับอก

จังหวะ หมายถึง จังหวะฉิ่ง ซึ่งตีฉิ่งฉับ 1 คู่ นับเป็นหนึ่งจังหวะ

ร้อฟื้น หมายถึง การแต่งเติมท่ารำในส่วนที่ขาดหายไปให้เข้ากับท่ารำที่มีอยู่เดิม จนครบถ้วนทั้งเพลง

บะหลิ่ม ใช้แทนคำว่า ปะวะหลิ่ม ปหลิ่ม บลิ่ม มะหลิ่ม

สระบุหร่ง ใช้แทนคำว่า สะระบุหร่ง

1.4. ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 มุ่งเน้นศึกษาและวิเคราะห์ระบำสี่บทจากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในด้านบทร้อง ท่ารำ และการแปรแถว

1.4.2 มุ่งศึกษาระบำสี่บท จากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.4.3 มุ่งศึกษาและแต่งเติมท่ารำ ระบำสี่บท จากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ขาดหายไปให้เข้ากับบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1.5.1 การวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ วารสาร บทความ เทปบันทึกภาพ รูปถ่าย รูปเขียนตามผนังวัด เป็นต้น

1.5.2 การวิจัยภาคสนาม

1.5.2.1 การสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นนาฏยศิลปินและผู้เชี่ยวชาญ โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ได้แก่ อาจารย์เฉลย ศุขะวณิช อาจารย์มนตรี ตราโมท อาจารย์สุวรรณี ชลานุเคราะห์ อาจารย์พัชรา บัวทอง อาจารย์บุญช่วย โสวัตร อาจารย์บุษยา ชิตท้วม และอาจารย์ขำคม พรประสิทธิ์

1.5.2.2 การสัมภาษณ์นิสิตสาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.5.2.3 เข้ารับการแนะนำ และปรึกษาระบำสี่บทของโบราณจากอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง

1.5.2.4 นำท่ารำที่ได้ศึกษามารวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ ด้วยการบันทึกวิดีโอเทป และบันทึกท่ารำเป็นรูปภาพ

โดยการนำผลการศึกษาและวิจัยที่ได้จากการวิจัยเอกสารและภาคสนามมาวิเคราะห์สรุปผล และนำเสนอระบำสี่บทเป็นเล่มวิทยานิพนธ์พร้อมกับเทปบันทึกภาพระบำสี่บท

1.6. <u>สถานที่ทำการวิจัยและเก็บข้อมูล</u>

วิทยาลัยนาฏศิลป กองการสังคีต กรมศิลปากร ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอจดหมายเหตุ หอสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ หอวชิราวุธานุสรณ์ บ้านผู้เชี่ยวชาญ คณะศิลปกรรมศาสตร์ และคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ได้ทราบประวัติที่มาของระบำสี่บท

1.7.2 ได้ท่ารำระบำสี่บทตามบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครบถ้วน

1.7.3 ได้หลักฐานสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องระบำสี่บทที่สมบูรณ์

1.7.4 ได้แนวทางในการรื้อฟื้นและฝึกฝนทักษะการรำเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างงาน และรื้อฟื้นงานด้านนาฏยศิลป์สืบไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย